

Flört İlişkilerinde Zorlayıcı Kontrol

İlişkin Son Yirmi Yıla Dair Bir

İnceleme: Kadına Yönelik Şiddetle

Mücadelede Uygulama Önerileri

Anıl Özge Üstünel

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

[ORCID: 0000-0002-1983-6372](https://orcid.org/0000-0002-1983-6372)

anil.ustunel@gmail.com

Öz

Zorlayıcı kontrol tehdit, yalnızlaştırma ve kontrol unsurlarını içeren, partnerin özerkliğini, bağımsız karar alabilme alanını ve öznelliğini hedef alan bir ilişkisel örüntü olarak tanımlanmaktadır. Bu örüntüye fiziksel ve cinsel şiddet de eşlik edebilmektedir. Bu derleme, 18-30 yaş arasındaki gençlerin flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolün dinamiklerini ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini anlamayı hedeflemiştir. Araştırmalar flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolün şu temel özelliklerini ortaya koymuştur: a) sosyal ilişkiler ve karşı cinsle iletişimi sınırlama, b) giyim-dış görünüşü kontrol etme, c) dijital gözetim ve takip, d) cinsellikle ilgili kararlarda baskı ve e) aileye söyleme tehdidi. Heteroseksüel ilişkilerde genç kadınların zorlayıcı kontrole daha fazla maruz kaldığı, kontrolcü davranışların ataerkil ve namusa dayalı kültürel normlar nedeniyle normalleştirildiği görülmektedir. Bu deneyimin travma sonrası stres ve depresyon gibi belirtiler, özerkliği kaybı, kimlik aşınması gibi olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu bildirilmiştir. Bulgular ışığında kadına yönelik şiddet alanında önleyici ve klinik uygulamalar için güçlendirme perspektifiyle öneriler geliştirilmiş, sonraki araştırmalar için öneriler paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorlayıcı Kontrol, Şiddet, Flört İlişkileri, Beliren Yetişkinlik, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

•••••

Geliş tarihi: 1 Eylül 2024 • Kabul tarihi: 30 Kasım 2024

•
Derleme Makalesi

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 317-354

DOI: 10.46655/federgi.1541669

A Review of Twenty Years of Research on Coercive Control in Dating Relationships: Practice Recommendations for Preventing Violence Against Women

Anil Özge Üstünel

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Assistant Professor

[0000-0002-1983-6372](https://orcid.org/0000-0002-1983-6372)

anil.ustunel@gmail.com

Abstract

Coercive control is defined as a relational pattern that involves threats, isolation, and control, targets a partner's autonomy, independent decision-making, and subjectivity, and at times cooccurs with physical and sexual violence. The present review aims to understand the dynamics of coercive control in dating relations of emerging adults aged 18-30 and its effects on mental health. Studies show that coercive control in dating relations is exerted by a) restricting social relations and communication with the opposite sex, b) controlling outfits and appearance, c) digital surveillance and monitoring, d) pressuring on sexual decisions, and e) threats to tell one's family. Young women are more likely to experience coercive control, normalized by patriarchal and honor-based cultural norms. This experience is associated with post-traumatic stress and depression symptoms, loss of autonomy, and identity erosion. Preventive and clinical practices based on an empowerment framework are shared along with future research suggestions.

Keywords: Coercive Control, Violence, Dating Relations, Emerging Adulthood, Gender Inequality

• • • • •

Arrival date: 1 September 2024 • Acceptance date: 30 November 2024

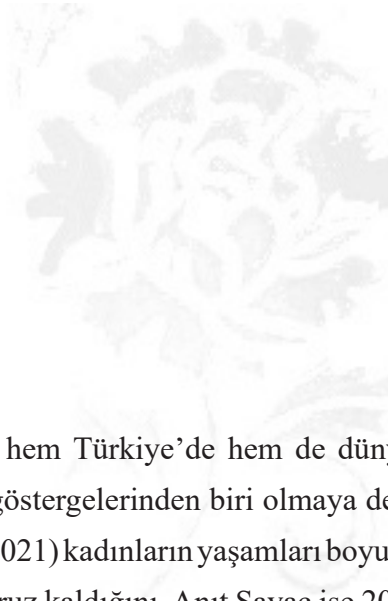
•

Review Article

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 317-354

DOI: 10.46655/federgi.1541669

Giriş

Kadına yönelik şiddet hem Türkiye’de hem de dünyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en ciddi göstergelerinden biri olmaya devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ] (2021) kadınların yaşamları boyunca en az bir kere fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını, Anıt Savaş ise 2022-2024 yılları arasında Türkiye’de 1076 kadın cinayetinin gerçekleştiğini bildirmektedir. Kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalarda şiddetin farklı biçimleri tanımlanmakta, fiziksel, cinsel veya duygusal zarara neden olan tüm davranışlar şiddet olarak nitelendirilmektedir (DSÖ 2021). Zorlayıcı kontrol (*coercive control*), bu çalışmalarda son yıllarda daha fazla gündeme gelen bir kavram olmaya başlamıştır. Zorlayıcı kontrol, fiziksel ve cinsel zarara neden olan şiddetin yanı sıra kadınların özerkliklerini ve özgürlüğünü hedef alan, korkutma, tehdit, yalnızlaştırma ve kontrol içeren bir ilişkisel örüntü olarak tanımlanmaktadır

(Stark 2007, 2012). Son on yıl içinde zorlayıcı kontrolün bir suç olarak kabul edilmesine yönelik hukuki tartışmalar gündeme gelmekte, İngiltere, İrlanda, Avustralya gibi ülkelerde bu yönde yasal girişimler yapılmaktadır (Stark ve Hester, 2019). Diğer yandan zorlayıcı kontrolün nasıl deneyimlendiği, ruh sağlığını nasıl etkilediği, bu kavramın şiddetle mücadelede nasıl bir yerinin olabileceği, önleyici ve klinik uygulamalara nasıl yön verebileceği üzerinde yeterince durulmadığı görülmektedir.

Zorlayıcı kontrol, fiziksel yaralanma gibi “görünür” zararlara neden olan şiddetin aksine süregiden ve daha az görünür olan bir güç ilişkisi dinamiği olarak tanımlanabilir. Stark (2009) zorlayıcı kontrolün kendine özgü bir örüntü olduğunu, cinsel ya da fiziksel şiddetten farklı bir kısıtlanma, tahakküm altına alınma, kapana kısılma deneyimi yarattığını ve bu nedenle de diğer şiddet biçimlerinden ayrı anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Hamberger, Larsen ve Lehrner de (2017) zorlayıcı kontrolün hayatta kalanın bağımsızlığına, yaşamdaki kararlarına ve tercihlerine sınırlama getiren bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, Dünya Sağlık Örgütü’nün de kontrolcü davranışları yakın partner şiddetinin bir biçimi olarak tanımladığı ve özellikle erkeklerin kontrolcü davranışlarının şiddet için bir risk oluşturduğuna vurgu yaptığı görülmektedir. Zorlayıcı kontrolün ruh sağlığı üzerindeki en yıkıcı etkilerinin de bu kontrolden ve kişinin özerk karar alabilme ve istediği şeyleri yapabilme özgürlüğünün kısıtlanmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir (Stark 2012). Dutton ve Goodman (2005) da zorlayıcı kontrolün sürekli bir tehdit algısı, ceza beklentisi ve korku iklimi oluşturduğunu, bunun ise travma sonrası stres belirtileri, depresyon, kaygı, fiziksel sağlık sorunları gibi sonuçlarla ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Stark’ın zorlayıcı kontrol kavramını kapsamlı ve derinlemesine bir şekilde analiz ettiği ve 2007’de yayınladığı kitabından bugüne gelindiğinde, yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun evlilik ilişkileri ya da beraber yaşama gibi partnerler arasında ekonomik, yasal ve toplumsal olarak tanınan

bir bağın kurulduğu durumlara odaklandığı, zorlayıcı kontrolün fiziksel ve cinsel şiddetle bir arada ele alındığı görülmektedir. Buna karşın, bu kavramın evlilik öncesi dönemde, beliren yetişkinlikteki flört ilişkilerinde nasıl bir yer bulduğu yeterli düzeyde incelenmemiştir. Zorlayıcı kontrolün flört ilişkileri içinde anlaşılması ve erken dönemde fark edilebilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmalarına önemli bir katkı sunabilir. Buna ek olarak, flört ilişkileri evliliğin aksine ekonomik bağımlılığın daha az olduğu, çoğunlukla çocukların olmadığı, aynı evde yaşama deneyiminin ve fiziksel bir aradalığın görece sınırlı olduğu bir ilişki yapısına işaret etmektedir. Zorlayıcı kontrolün bu ilişki yapısında nasıl ortaya çıktığını anlamak da sonraki uygulamalar bakımından önem taşımaktadır. 18-30 yaş arasını kapsayan beliren yetişkinlik dönemi flört ve sosyal ilişkilerin keşfedildiği, bireysel kimlik gelişiminin önem kazandığı, evlilik, eğitim ve sonraki kariyer adımlarına ilişkin kararların alındığı önemli bir gelişimsel evredir (Arnett 2007). Bu evrenin nasıl deneyimlendiği toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf, kültürel ve sosyal yapı gibi etkilere göre değişse de zorlayıcı kontrolün bu dönemde yaşanması özellikle genç kadınların gelişim süreçlerini ve iyi oluş hallerini uzun vadede olumsuz yönde etkileyebilir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesinde rol oynayabilir.

Bu bağlamda, bu derlemenin ilk hedefi son yirmi yıla ilişkin alan yazını tarayarak “zorlayıcı kontrol gençlerin flört ilişkilerinde ne şekilde, nasıl ortaya çıkmaktadır?” sorusunu yanıtlamak ve ruh sağlığı etkilerini anlamaktır. Bununla bağlantılı olarak, derlemenin ikinci hedefi Türkiye bağlamında gençlerin flört ilişkilerindeki zorlayıcı kontrolü tanımaya ve değerlendirmeye yardımcı olacak bir arka plan sunmaktır. Derlemenin üçüncü hedefi ise elde edilen bilgiler ışığında hem uluslararası alanda hem de Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede beliren yetişkinlere yönelik önleyici ve klinik çalışmalar için uygulama önerileri geliştirmektir.

Yöntem

Bu derlemede Siddaway, Wood ve Hedges'in (2019) önerdiği adımlar takip edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle derlemenin kapsamı belirlenmiş, araştırmaları dahil etme ve dışlama ölçütleri tanımlanmış, bulunan araştırmalar gözden geçirilerek uygunlukları değerlendirilmiştir. İlk olarak, Stark'ın zorlayıcı kontrol kavramını tartışmaya açtığı ve 2009'da yayınladığı makalesinden başlayarak 2009-2024 arasında zorlayıcı kontrol konusunda yapılan nicel ve nitel çalışmalar taranmıştır. Bu taramada Science Direct, Scopus, APA PsycArticles, PubMed veri tabanları "zorlayıcı kontrol", "kontrolcü davranışlar", "beliren yetişkinlik", "flört şiddeti", "üniversite öğrencileri" gibi anahtar kelimelerle taranmış, hakemli dergilerde yayınlanan İngilizce ve Türkçe makaleler incelenmiştir. Bu incelemede makalelerin beliren yetişkinlik dönemini içeren 18-30 yaş arasına odaklanmasına dikkat edilmiş, bu yaş aralığına ergenlik sürecinin de dahil edildiği istisnai durumlarda söz konusu araştırma derlemeye dahil edilmiştir. Hedef, flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolü incelemek olduğundan evlilik, boşanma, çocuk sahibi olma gibi deneyimleri araştıran çalışmalar dışarıda bırakılmış, derlemede heteroseksüel ilişkilere odaklanılmıştır. Son olarak, incelenen nicel araştırmalarda kontrolcü davranışların ölçümleri tek bir soru ya da madde ile yapılmış ise ölçüm aracının yetersiz olması nedeniyle bu araştırmalar da dışarıda bırakılmıştır. Bu ölçütlerle yapılan tarama sonucunda 26 araştırmaya ulaşılmış, bu ölçütlerin dışında kalan az sayıda çalışmaya konuya ilişkin arka plan bilgisi sunması amacıyla yer verilmiştir. Seçilen araştırmaların sonuçları üç başlık altında sınıflandırılmıştır. İlk başlıkta zorlayıcı kontrolün flört ilişkilerinde kavramsallaştırılmasına ilişkin bir arka plan sunulmaktadır. İkinci başlıkta flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolle ilgili ampirik araştırmaların bulguları özetlenmekte, üçüncü başlıkta ise Türkiye bağlamına odaklanılmaktadır.

Flört İlişkilerinde Zorlayıcı Kontrolün Kavramsallaştırılması

İlk Çalışmalardan Bugüne Zorlayıcı Kontrol

Zorlayıcı kontrol, kadına yönelik şiddetle mücadelede bazı araştırmacı ve aktivistlerin üzerinde durduğu bir sorun olsa da önleyici müdahalelerin odağında çoğunlukla daha görünür bir şiddet biçimi olan fiziksel şiddet yer almaktadır. Zorlayıcı kontrolü hukuk sistemi, sosyal politikalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, özgürlük hakkı ve psikolojik boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde ele alan ilk isim sosyolog ve sosyal çalışmacı Evan Stark (2007) olmuş, öncesinde ise farklı araştırmacılar bu kavram üzerinde durmuştur. Konuyla ilgili ilk çalışmalar, yakın partner şiddetinin heterojen bir yapı gösterdiği düşüncesine dayanmakta, zorlayıcı kontrolün farklı şiddet tipolojilerini birbirinden ayırabildiğini öne sürmektedir.

Zorlayıcı kontrol konusundaki ilk kapsamlı çalışmalardan birini yapan Johnson (1995), zorlayıcı kontrolün ve partnerin hayatını yönetme isteğinin şiddetin farklı biçimlerini birbirinden ayırabildiğini ifade etmiştir. Johnson'a göre (1995, 2006, 2011) yakın partner şiddetinde yakın (ataerkil) terörizm (*intimate terrorism*) olarak isimlendirdiği bir örüntü ortaya çıkmakta, bu örüntü büyük çoğunlukla erkek partnerin kadını kontrol etmek ve üzerinde tahakküm kurmak için fiziksel zorlama ya da yalnızlaştırma, duygusal istismar, tehdit gibi baskıcı yöntemleri sistematik ve zamanla artan biçimde kullandığı bir ilişkilene biçimine işaret etmektedir. Diğer yandan, Johnson (1995, 2006, 2011) durumsal partner şiddeti (*situational couple violence*) olarak isimlendirdiği bir diğer tipolojiyi tanıtmış, burada partneri kontrol etme ve tahakküm çabasının olmadığını, belirli bir konuda çıkan tartışmaların büyümesi sonucu gözlemlenen şiddet davranışlarının hem kadın hem de erkek partnerler tarafından kullanılabilirliğini ve bu davranışların zaman içinde herhangi bir artış göstermediğini ifade etmiştir.

Dutton ve Goodman (2005) zorlayıcı kontrolü ayrı bir kavram olarak ele

almanın önemine dikkat çeken ilk çalışmalardan bir diğerini gerçekleştirmiştir. Dutton ve Goodman'a göre (2005) zorlayıcı kontrol kavramı, yakın partner şiddetini hem ilişkisel hem de sosyo-kültürel bağlamı içinde anlamaya yardımcı olmaktadır. Yakın partner şiddetini yalnızca davranışsal göstergelere dayanarak ölçmeye çalışan araştırmalar, kadın ve erkeklerin benzer oranlarda şiddet uyguladığını öne sürmekte ve cinsiyet simetrisi argümanını öne çıkarmaktadır. Ancak eşitsiz, baskıcı ve kontrolcü ilişki dinamiği içinde kadın ve erkeklerin aynı davranışları aynı niyetlerle ve aynı sonuçlarla sergilediğini öne sürmek güç ilişkilerini tamamen görmezden gelmek anlamına gelmektedir. Dutton ve Goodman'a göre (2005), burada davranışsal değil ilişkisel bir anlayış geliştirmek ve cinsiyet simetrisi argümanının yaptığı hatalı iddiaları sorgulamak için zorlayıcı kontrol önemli bir kavramsal temel oluşturmaktadır. Benzer şekilde, Johnson da (2011) durumsal partner şiddetini tanımlayarak cinsiyet simetrisi argümanının yakın partner şiddetinin yalnızca bir boyutunu oluşturduğuna ve toplumsal cinsiyete dayalı olan güç ve kontrol ilişkisi dinamiklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Yakın partner şiddetinde zorlayıcı kontrol, Dutton ve Goodman'a göre (2005) dış görünüş ve aktiviteler, sosyal yaşam ve aile ilişkileri, günlük yaşam, ekonomik ve çalışma durumu, sağlık ihtiyaçları, cinsellik ve doğum kontrol yöntemleri, göçmenlik statüsü, yasa dışı davranışlar gibi konularda erkek partnerin kadından çeşitli taleplerde bulunduğu ve bu taleplere uymadığında karşılaşacağı olumsuz sonuçlarla tehdit ettiği bir ilişki dinamiği olarak tanımlanabilir. Dutton ve Goodman (2005), zorlayıcı kontrol olan ilişkilerde partnerin duygusal bağımlılığından veya diğer hassasiyetlerinden faydalanarak, destek kaynaklarını ve direncini kırarak, cezalandırıcı bir biçimde davranarak zorlayıcı kontrolün zeminini oluşturduğunu belirtmiştir. Bu dinamikte zorlayıcı kontrolü uygulayan partnerin taleplerine uyum gösterilip gösterilmediğini gözetim altında tutarak baskı uyguladığı, şiddetin ise güç üstünlüğü kurmak için her zaman gerekli olmadığı ifade edilmiştir.

Zorlayıcı kontrolle ilgili en kapsamlı analizi sunan Stark (2007) ise zorlayıcı kontrolü kişisel özgürlüklere karşı işlenmiş bir suç olarak görmektedir. Stark'ın (2012) tanımına göre zorlayıcı kontrol, fiziksel şiddetin yanı sıra kadınların benliklerine, özerkliklerine ve kişisel bütünlüklerine yönelik ve tekrar eden bir saldırı örüntüsünü içermektedir. Stark (2007, 2012) bu örüntünün tanımlayıcı özellikleri arasında fiziksel şiddetin yanı sıra a) korkutma, b) yalnızlaştırma ve c) kontrole vurgu yapmaktadır. Zorlayıcı kontrolün ilk tanımlayıcı özelliği olan korkutma, partneri tehdit etme, gözetim altında tutma ve partneri utandırma gibi davranışları içermektedir. Çocukları kadının bir uzantısı olarak gören erkek partnerin çocuğa şiddet uygulamakla, kadın hakkında çocuk istismarı yaptığına dair yalan ihbarda bulunmakla tehdit etmesi Stark'ın (2007) sıklıkla bildirdiği örnekler arasındadır. Buna ek olarak, Stark (2007) telefona anonim ve tehdit edici mesajlar bırakmak, kadına ait olan kıyafetleri saklamak, kadının aracının lastiklerini kesmek, gece kadının aracını park ettiği yeri değiştirmek gibi örnekleri de paylaşmış, bunların yalnızca kadının anlayabileceği ve korku uyandırmak üzere planlanmış stratejiler olduğunun altını çizmiştir. Kadının günlük yaşamını takip etmek amacıyla telefon görüşmeleri, kredi kartı ekstreleri, günlükleri incelemek, gizli kamera ya da farklı teknolojik araçlarla kadının hareketlerini sürekli izlemek, belirli saatlerde ya da sürekli aramasını ve ne yaptığını anlatmasını talep etmek gibi yollarla gözetimin kurulduğu da görülmektedir (Stark 2007).

Zorlayıcı kontrolün ikinci tanımlayıcı özelliği olan yalnızlaştırma, partnerin destek almasını engellemek, bağımlı hale getirmek, partnerin beceri ve kaynaklarını tekeline almak ve partnerin tüm öznelliğine bütünüyle "sahip olma" durumu yaratmak amacıyla yapılan davranışları içermektedir (Stark 2007). Bu davranışlar arasında partnerin ilişkilerinin kısıtlanması, ulaşım ve iletişim araçlarına erişiminin engellenmesi, destek kaynağı olabilecek aile üyeleri veya arkadaşlarıyla iletişiminin sınırlandırılması, aile üyeleriyle aralarını bozacak davranışlar sergilenmesi, aile üyeleri ya da arkadaşlara saldırıda

bulunulması, kadının kendisi ve partneri arasında seçim yapmaya zorlanması gibi durumlar sayılabilir (Stark 2007, 2012).

Zorlayıcı kontrolün üçüncü tanımlayıcı özelliği olan kontrol ise partnerin okul ve iş gibi ortamlardaki davranışlarına ilişkin çeşitli kurallar empoze etmek, okuması ya da çalışmasını engellemeye çalışmak, günlük yaşamda partnerin ne giydiği ne yediği ne zaman ve ne kadar uyuduğu, nasıl konuştuğu, ne izlediği gibi kararları almak ve temel ihtiyaçlara erişimini kontrol etmek gibi davranışlardan oluşmaktadır (Stark 2007, 2012). Bu kontrolün, evlilik içinde “bakım veren ev kadını ve anne” rolü etrafında örüldüğü, kadınların pişirdiği yemeklerden kadının çocuklara nasıl bakım verdiğine kadar her türlü rolde belirli kurallar çerçevesinde, sadakat ve itaat göstererek hareket etmesi beklentisine dayandığı görülmektedir (Stark 2007).

Stark (2007) zorlayıcı kontrol olmadan yalnızca fiziksel şiddete uğrayan kadınların hayatlarındaki temel alanlarda özerkliklerini koruyabildiğine, zorlayıcı kontrolün ise bu özerklik ve özgürlük alanlarını daraltarak bir tutsaklık durumu yarattığına işaret etmektedir. Stark’ın (2007, 2012) gözlemlerine göre erkek partner zorlayıcı kontrolde fiziksel saldırı ve şiddeti, her zaman ciddi yaralanmalara sebebiyet vermese de sık ve rutin bir örüntü içinde uygulamaktadır. Özetle, zorlayıcı kontrol kadının fiziksel ve cinsel bütünlüğünün yanı sıra özerkliğini, öznel ve bireysel alanını, bağımsız bir şekilde hayatını sürdürme hakkını hedef alan bir toplumsal cinsiyet örüntüsüdür. Bu örüntü Stark’ın (2007) analizine göre kadınlara yüklenen ev içi rollerle ve cinsiyet hiyerarşisindeki konumuyla iç içe geçmiştir.

Flört İlişkilerinde Zorlayıcı Kontrol

Beliren yetişkinlikteki flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolü inceleyen araştırmalarda ilk olarak ön plana çıkan unsurun yalnızlaştırma olduğu görülmektedir. Stark’ın (2007) tanımlamasına paralel biçimde beliren

yetişkinlerin flört ilişkilerinde de sosyal çevreyle ilişkileri sınırlama gündeme gelmekte, ancak evlilikten farklı olarak bu uğraşın aile üyelerinden ise arkadaşlara yöneldiği görülmektedir (DeSousa vd. 2023; Üstünel 2022). Örneğin DeSousa ve diğerleri (2023) Kanada’da 15-22 yaş arası gençlerle yaptıkları araştırmada izolasyonun en sık bildirilen zorlayıcı kontrol dinamiklerinden biri olduğunu bulmuştur. Araştırma, izolasyonun çoğunlukla partnerin karşı cinsten biriyle iletişim kurmasını kısıtlama, partnerin kendi arkadaşlarıyla dışarı çıkmasını kabul etmeme, partnerin ilişkiyle ilgili bilgileri başkalarıyla paylaşımını sınırlama gibi yollarla kurulduğunu göstermiştir.

Flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolün bir diğer unsurunun özellikle genç kadınların giyim-kuşamının ve gittiği yerlerin kontrolü olduğu görülmektedir. Bu durum Stark’ın (2007) mikro-regülasyon olarak adlandırdığı günlük yaşama dair özerkliğe müdahale ile paralellik göstermektedir. Araştırmalar baskınlık kurmak amacıyla partnerin ne giydiği, nereye gittiği gibi konularda karar alıcı olmayı gençlerin zorlayıcı kontrol ilişkilerinde raporladığını (Catalozzi vd. 2011; DeSousa vd. 2023), özellikle genç kadınların kıyafetlerine ve dış görünüşlerine dair kontrolcü ve aşırı müdahaleci davranışlarla flört ilişkilerinde karşılaştığını (Üstünel 2022) göstermiştir. Yeni Zelanda’da 18-25 yaş arasındaki genç kadınlarla yaptıkları bir başka araştırmada Towns ve Scott (2013), partnerin kadının onayını almadan günlük hayatına dahil olması, teklifsiz şekilde dokunarak çevredekilere kadının “kendine ait” olduğu mesajını vermesi, günlük harcamalarını kontrol ederek nerede olduğunu ve neler yaptığını sürekli takip etmesi, partnerin giyim tarzını ve günlük faaliyetlerini değiştirmeye çalışması gibi davranışları içeren ve süregiden bir örüntüyü ortaya koymuştur.

Stark’ın (2007) zorlayıcı kontrol tanımlamasında görece daha az gündeme gelen ancak beliren yetişkinlikteki flört ilişkilerinde temel bir yere sahip olan bir unsurun dijital kontrol ve takip olduğu görülmektedir. Cuomo ve Dolci (2021) teknolojik araçlar ile partner üzerindeki zorlayıcı kontrolün

zaman ve mekân sınırlarının genişlediğine, çok daha kolay ve anonim bir şekilde uygulandığına işaret etmektedir. Cuomo ve Dolci (2021) dijital zorlayıcı kontrolün farklı mecraları (örn., mesaj, telefon, sosyal medya, email vb.) aynı anda kullanarak partnerin hem sanal hem de gerçek dünyasını kapladığını; çeşitli teknolojik araçlarla (örn., takip uygulamaları, gizli kamera vb.) partnerin hayatını sürekli gözetim altında tutmayı hedeflediğini, özellikle de kadınları hedef aldığını göstermektedir. Brown ve diğerleri de (2021) teknolojik araçların partneri gözetim altında tutma, kontrol etme ve tehdit amacıyla bir arada kullanımını “dijital zorlayıcı kontrol” olarak tanımlamış; bu davranışların tekil birer olay olmaktan çok bir örüntü içinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Dijital araçların ve materyallerin özellikle genç kadınlar üzerinde baskı ve tahakküm kurmak amacıyla bir tehdit ve kontrol unsuru olarak kullanıldığı, kadınlara ait özel ve cinsel içerikli görsel materyallerin üçüncü kişilerle paylaşılması gibi davranışları da içerebildiği görülmektedir (Dardis ve Richards 2022). Son 20 yılda dijital araçların ve iletişim teknolojilerinin büyük ölçüde yaygınlaşması ve beliren yetişkinler tarafından yoğun kullanımı düşünüldüğünde bu bulgular şaşırtıcı değildir.

Son olarak, özellikle kadınların evlilik öncesi flört ilişkilerini kısıtlayan ve ataerkil namus normlarını benimseyen kültür veya gruplarda kadını itibarsızlaştırma ve flört ettiğini aileye söyleme tehdidinin ön plana çıktığı ve kontrol amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Couture-Carron (2017) Güney Asyalı, Müslüman genç kadın ve erkeklerle yaptığı araştırmada bekaret normu, flört ilişkilerinin onaylanmaması, ailenin namusunu ve itibarını koruma baskısı gibi nedenlerle ilişkiyi ve cinsel yakınlığı aileye ve topluluğa söyleme tehdidinin bir kontrol aracı olarak kullanıldığını bildirmektedir. Benzer şekilde, Mayeda ve diğerleri (2022) Yeni Zelanda’da yaşayan Asyalı göçmen genç kadınların ailelerinin katı tutumları nedeniyle partnerin flört ettiğini aileye söyleme tehdidiyle karşılaştığını göstermiştir. Bu araştırmacılar, bu tür bir tehdit ve baskının flört konusunda daha açık ve kabullenici normları olan

topluluklarda etkili olamayacağına, zorlayıcı kontrolün ataerkil pratiklerin yanı sıra namus kültürü tarafından da pekiştirildiğine vurgu yapmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Ve Güç İlişkileri Bağlamında Zorlayıcı Kontrol

Stark (2007, 230) zorlayıcı kontrolü “*bir toplumsal cinsiyet stratejisi*” olarak tanımlamıştır. Buna göre zorlayıcı kontrol toplumsal cinsiyete dayalı bir örüntü göstererek heteroseksüel ilişkilerde çoğunlukla erkeklerden kadınlara yönelen ve eşitsiz bir yapının erkeklere tanıdığı ayrıcalıkları ve alanı genişletme uğraşını yansıtan bir durumdur (Stark 2007, 2012). Bu, elbette ki hiçbir kadının benzer davranışları göstermediği anlamına gelmez. Ancak Stark (2009) ve Johnson (2011) gibi araştırmacılar mevcut eşitsizlikler ve cinsiyete dayalı imtiyazlar bağlamında kadın ve erkeklerin zorlayıcı kontrol deneyimlerinin, dinamiklerinin ve sonuçlarının aynı olmasının mümkün olmayacağını belirtmiştir.

Stark (2009) zorlayıcı kontrolün özellikle kadın-erkek eşitliğinin bir ölçüde sağlandığı, kadınların ekonomik bağımsızlık ve politik katılımının arttığı toplum veya gruplarda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Stark’a göre (2009), bu toplum veya gruplarda doğrudan fiziksel şiddeti kullanmak mümkün ya da kabul edilebilir olmadığından zorlayıcı kontrol ön plana çıkmakta, eşitsizliklerin ve erkeklere tanınan imtiyazların korunmasına ve belki daha görünmez bir şekilde tahakküm ilişkilerinin sürmesine neden olmaktadır. Bu anlamda Stark (2007, 2012), zorlayıcı kontrolü kadınların yeni hak kazanımlarına tepki olarak ortaya çıkan bir erkeklik performansı olarak görmekte, bu performansın da kadınların kimliklerine yönelen ve özerklik kazanarak kamusal alanda bir yer edinmeye başlayan kadınların hareket alanını kısıtlayan bir ihlal olduğunu belirtmektedir. Stark’a göre (2007), kadının eğitim, iş, spor, politika gibi alanlara katılım hakkı olmadığından zorlayıcı kontrole de ihtiyaç yoktur.

Flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrole ilişkin açıklamalar toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamının beliren yetişkinlikteki ilişkilerde de geçerliliğini koruduğuna işaret etmektedir. Bazı araştırmalar erkeklik normları, kontrol isteği ve şiddet arasındaki ilişkileri incelemiştir. Örneğin Taylor, Murphy-Graham ve Lauro (2019), Latin Amerika’da gençlerle yaptıkları araştırmada erkek katılımcıların partnerlerinin giyimi, ne zaman nerede olduğu gibi konularda karar alıcı olma hakkını kendinde gördüğünü bildirmiştir. Araştırma aşırı sahiplenmenin çevredeki diğer erkeklere gösterilen bir performans olduğunu, bir erkeğin kendi “onurunu” ve erkekliğini koruma amacıyla kız arkadaşının giyim-kuşamını kontrol etmesinin “normal” kabul edildiğini göstermiştir. Diğer yandan, erkek üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında Whitaker (2013), kontrol isteğindeki artışın fiziksel ve psikolojik şiddet uygulama riskindeki artışla ilgili olduğunu göstermiş; bunun yanı sıra düşmanca cinsiyetçiliğin genç erkeklerdeki kontrol isteğini arttırarak fiziksel ve psikolojik şiddeti arttırdığını, yani kontrol isteğinin aracı rolü olduğunu bildirmiştir. Whitaker (2015), bir başka araştırmasında kadınların daha fazla politik ve ekonomik gücünün olduğu topluluklarda (örn. bir toplulukta kadınların sahip olduğu ve yönettiği iş yerlerinin sayısı, yerel yönetimde çalışan kadınların sayısı) büyüyen genç erkeklerin partnerini kontrol isteğinin daha az olduğunu bulmuştur.

Flört ve yakın ilişkiler içinde partnerlerin birbirini kontrol etmesinin “normal” olduğu algısı beliren yetişkinler arasında yaygın gibi görünmektedir. Bunun nedenlerinden birinin toplumsal cinsiyet normlarını ve güç eşitsizliğini görünmez hale getiren romantik aşk mitleri olduğu görülmektedir. Taylor, Murphy-Graham ve Lauro (2019) partnerin nerede olduğunu sürekli bilme ve kontrol etmenin özellikle güvenli olmayan şehir ve mahallelerde yaşayan gençler tarafından ilgi ve sevgi olarak anlaşıldığını göstermiştir. Buna ek olarak, cinsiyetçi tutumların ve romantik aşk mitlerine inancın kontrolcü davranışları ve şiddeti meşrulaştırmada etkili olduğu, bu ilişkilerin üniversite öğrencisi genç erkeklerden oluşan bir örnekleme de bulunduğu bildirilmektedir (Sanchez-

Hernandez, Herrera-Enriquez ve Exposito 2020). Kontrolcü davranışların gençler tarafından olağan ya da normal görülmesinin bir diğer nedeninin ise kültürel ve dini değerler olabileceği görülmektedir. Örneğin Güney Asyalı Müslüman bir grup genç, erkek partnerin kadının kıyafetlerine karışmasının ve dış görünüşüyle ilgili kararları almasının kadının topluluk içindeki itibarını ve ailenin namusunu korumak, dini inancına uygun davranmak gibi kültürel ve dini pratikler nedeniyle Kanadalı beyaz kadınlara oranla kendi topluluklarında daha fazla kabul gördüğünü gözlemlemiştir (Couture-Carron 2017).

Flört İlişkilerinde Zorlayıcı Kontrole Dair Araştırmalar

Zorlayıcı Kontrolün Yaygınlığı

Zorlayıcı kontrolün flört ilişkilerindeki yaygınlığını araştıran nicel çalışmalar zorlayıcı kontrolü bir dizi davranış olarak tanımlamakta, bazıları bu örüntüyü az sayıda soru ya da madde ile bazılarıysa daha uzun bir davranış listesiyle ölçmektedir. Dutton ve Goodman (2005) zorlayıcı kontrolün araştırmalar arasında tutarsız bir şekilde tanımlandığına ve psikolojik şiddetin bir unsuru gibi görülerek yeterli ölçüde kapsayıcı olmayan ölçüm araçlarının kullanıldığına dikkat çekmiştir. Dutton ve Goodman'ın (2005) neredeyse 20 yıl önce yaptıkları bu gözlemin bugün de geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür. Zorlayıcı kontrol bir ilişkisel örüntü olsa da davranış odaklı farklı ölçüm yöntemleri kullanılarak beliren yetişkinlikteki yaygınlık oranları araştırılmıştır.

Kennedy ve diğerleri (2018) Amerika'da 18-24 yaş arasındaki kadınlarla yaptıkları bir araştırmada kadınların flört ilişkilerinde en sık karşılaştığı durumun zorlayıcı kontrol olduğunu, 1.-4. ilişkilerinin %46-58'nin zorlayıcı kontrol örüntüsü gösterdiğini, bu ilişkilerde çoğunlukla fiziksel ve cinsel şiddetin de deneyimlendiğini bildirmektedir. 15-24 yaş arasındaki genç kadınlarla yapılan bir çalışmada ise kontrolcü davranışların 3 aydan kısa

süren ilişkilerde daha uzun süreli ilişkilere oranla daha az bildirilmesi dikkat çekmiştir (Catallozzi vd. 2011).

Bu yüksek oranlar farklı araştırmalarda da raporlanmıştır. Meksika’da üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kontrolcü davranışların fiziksel şiddetten çok daha yaygın olduğu bulunmuştur (Esquivel-Santovena vd. 2020). Bu çalışmada kontrolcü davranışlara maruz kalan kadınların oranının %76,8 olduğu, fiziksel flört şiddetine uğrayanların oranının ise %25 olduğu bildirilmiş; genç erkeklerde ise bu oranların sırasıyla %76,1 ve %32,8 olduğu görülmüştür. Buna benzer bazı araştırmalarda cinsiyet simetrisi argümanını destekleyen bulgular paylaşılmakta, ancak bu bulguların daha önce tartışıldığı gibi toplumsal cinsiyet bağlamı içinde değerlendirilmesi önerilmektedir. Buna ek olarak, partnerin kontrolcü davranışlarıyla karşılaşan ergen ve beliren yetişkinlerin buna tepki olarak kontrol uygulamaya başladığı, birbirlerini kontrol etmeye dair bir anlaşmaya varabildiği de raporlanmıştır (Taylor, Murphy-Graham ve Lauro 2019). Bu bakımdan istatistikler kontrolcü davranışların beliren yetişkinlikteki flört ilişkilerinde yaygın olabildiğini gösterse de bu davranışların anlamı, cinsiyet farkları, karşılıklık örüntülerinin incelenmesi önemli görünmektedir.

Fiziksel Ve Cinsel Şiddet Riskinin Artması

Zorlayıcı kontrol, Stark’ın (2007) ilk kavramsallaştırmasında evlilik içinde kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddetin ve kadın cinayetlerinin öncülü olarak tartışılmıştır. Mevcut araştırmalar gençlerin flört ilişkilerinde de zorlayıcı kontrol ile diğer şiddet biçimleri arasında benzer bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Örneğin Taylor, Murphy-Graham ve Lauro (2019), Latin Amerika’da gençlerle yaptıkları araştırmalarında kontrolcü davranışların fiziksel şiddetin ve cinsel baskının öncülü olduğunu göstermiştir. 15-24 yaş arasındaki genç kadınlarla yapılan bir başka araştırma ise katılımcıların

%38'inin erkek arkadaşları tarafından arkadaşlarıyla veya ailesiyle görüşmeyi kesmesini istemek, sosyal ilişkilerini kısıtlamaya çalışmak, doktora gitmeden önce izin istemesini beklemek gibi kontrolcü davranışlara maruz kaldığını, bu katılımcıların sırasıyla %10 ve %11,4'ünün kontrolcü davranışlarla birlikte cinsel ve fiziksel şiddete uğradığını, yaklaşık %9'unun tüm bu davranışlara bir arada maruz kaldığını bildirmiştir (Catalozzi vd. 2011). Benzer şekilde, diğer araştırmalar da zorlayıcı kontrolün fiziksel ve cinsel şiddetle bir arada görülebildiğini raporlamıştır (Kennedy vd. 2018, 2021).

Yeni araştırmalar fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra zorlayıcı kontrol bağlamında uygulanan diğer cinsel baskı biçimlerini de incelemeye başlamıştır. Örneğin Dardis ve Richards (2022), araştırmalarına katılan üniversite öğrencilerinin %9,88'inin kendisine ait cinsel içerikli özel materyallerin başkasıyla paylaşılması tehdidiyle karşılaştığını, %12,7'sinin ise bir fotoğraf veya videolarının rızaları dışında yaygınlaştırıldığını bildirmiştir. Bu tür tehdit ve ihlallerle kadın öğrencilerin karşılaşma riskinin erkeklerin üç katı kadar olduğu bulunmuş; kadınların %65'i böyle bir tehditle karşılaştığını, bir tehdit söz konusu olduğunda ise kadınların %61'i bunu takiben cinsel bir eylemde bulunma, cinsel içerikli yeni materyaller gönderme gibi taleplerle karşılaştığını ifade etmiştir. Dardis ve Richards (2022), genellikle bir flört ya da romantik ilişki içinde rızaya dayalı bir şekilde paylaşılan görsellerin daha sonra partner tarafından kendi taleplerini kabul ettirmek amacıyla bir araç olarak kullanıldığına, bu dinamiğin zorlayıcı kontrol bağlamına ve toplumsal cinsiyete dayalı örüntüsüne dikkat çekmiştir.

Diğer araştırmalar da teknolojik ve dijital araçların, özellikle kadınlara karşı cinsel baskı ve kontrol amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir. Avustralya'da 16-25 yaş arasındaki gençlerle yapılan bir çalışma özel fotoğraflar ya da cinsel içerikli mesajlar göndermesi için partnere baskı yapmak, istenmeyen cinsel içerikli fotoğraflar göndermek, izni olmadan cinsel içerikli bir fotoğrafı ya da videoyu paylaşmak gibi cinsel baskı içeren davranışlara

genç kadınların erkeklerden daha fazla maruz kaldığını göstermektedir (Brown vd. 2021). Aynı çalışma genç kadınların özellikle cinsel içerikli video ve fotoğraflarının yaygınlaştırılması karşısında erkeklere oranla daha fazla stres raporladığını, bunun ise genç kadınların cinselliğini değersizleştiren ve yargılayan çifte standartlarla ilgili olduğunu bildirmektedir (Brown vd. 2021).

Zorlayıcı kontrol dinamikleri cinsellikte üreme sağlığıyla ilgili kararlarda da kendini gösterebilmektedir. Sutherland, Fantasia ve Fontenot (2015), üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir araştırmada üremeyle ilgili baskı ve kontrolü kadının üremeyle ilgili bağımsız karar almasına engel olan, kadını hamile kalmaya zorlayan ya da doğum kontrol yöntemleri kullanmasını engelleyen davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu araştırma genç kadınların %8'inin üremeyle ilgili bir baskı ve kontrolcü davranışla karşılaştığını, bu kadınların %57'sinin daha önce yakın partner şiddetinin bir biçimini yaşadığını ve %82'sinin partnerlerinin doğum kontrolü kullanmamasını söylediğini göstermiştir. Benzer şekilde, Amerika'da yakın partner şiddetine maruz kalmış olan genç kadınların üremeyle ilgili baskı ve zorlama deneyimlerini inceleyen bir araştırmada Holliday ve diğerleri (2018) partnerlerin kondom kullanmayı reddederek ya da kadının bir doğum kontrol yöntemi kullanmasını engelleyerek baskı uyguladığını bildirmektedir.

Zorlayıcı Kontrolde Dijital Araçların Kullanımı

Dijital ve teknolojik araçların zorlayıcı kontrol amacıyla flört ilişkilerinde kullanımı da alan yazında gündeme gelen bir konu olmuştur. Partnerin dijital araçlarında kayıtlı olan belirli kişileri silmesini istemek, partnerin kimlerle iletişim kurduğunu görmek için dijital araçlarını incelemek, bir uygulama kullanarak nereye gittiğini takip etmek, dijital araçları kullanarak tehdit etmek gibi gözetim, kontrol ve tehdit davranışlarını genç kadın ve erkeklerin benzer oranlarda deneyimlediği ve bu deneyim karşısında düşük

düzeyde stresin bildirildiği raporlanmıştır (Brown vd. 2021). Araştırmacılar, bu bulguları gençlerin ilişkilerinde kontrolcü davranışların ve dijital gözetimin normalleşmesi ile açıklamıştır (Brown vd. 2021). Benzer şekilde, İspanya’da kadın üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırma katılımcıların %84,8’inin partnerin nerede olduğunu, ne giydiğini, nereye gittiğini telefon üzerinden sürekli kontrol etme davranışlarının genç çiftler arasında yaygın olduğunu düşündüğünü göstermiştir (Sanchez-Hernandez, Herrera-Enriquez ve Exposito 2020).

Basting ve diğerleri (2023) dijital kontrolün olağanlaşmasını ve normalleşmesini dikkate alarak gençlerin dijital şiddeti nasıl tanımladığını araştırmış ve hangi tür davranışların gençlerin görüşlerine göre “sınırı aştığını” incelemiştir. Bulgulara göre partnerin sürekli iletişim halinde olmayı beklemesi, bu nedenle okul, işyeri gibi ortamlardaki sorumluluklarını yerine getirmekte zorluk yaratması, hızlı yanıt vermediğinde ve iletişimi sürekli sürdürmediğinde dijital araçlar aracılığıyla sözlü şiddet uygulaması veya suçlu hissettirmesi flört ilişkilerinde sınırları aşan davranışlardan bazılarıdır. Partnerin sosyal medyada iletişim kurduğu kişileri kontrol etmesi ve kimlerle konuşabileceği veya nasıl fotoğraflar paylaşabileceği konusunda kurallar koyması, gün içindeki faaliyetlerini ve nerede olduğunu sosyal medya paylaşımları ve çeşitli uygulamalar gibi yollarla sürekli kontrol etmesi gençlere göre dijital şiddet kapsamına giren diğer tutumlardandır (Basting vd. 2023).

Gençlerin dijital baskı ve şiddet olarak kabul ettiği, “sınırı aşan” bu davranışların beliren yetişkinlikte görece yaygın olabildiği de görülmektedir. Üniversite öğrencileriyle Amerika’da yapılan bir araştırma katılımcıların %86,5’inin son 1 yıl içinde en az bir kere dijital zorlayıcı kontrol davranışlarına maruz kaldığını bildirmiştir. Bu davranışların çoğunlukla telefon üzerinden gerçekleştirildiği, partnerden gün içinde nerede olduğunu tarif etmesini istemek, telefon görüşmelerini gözetim altına almak, sürekli aramak gibi örnekleri içerdiği görülmüştür (Timmons Fritz vd. 2018). DeSousa ve diğerleri

(2023) teknolojik araçları kullanarak partnerin nerede olduğunu ve sosyal medya kullanımını kontrol etmenin beliren yetişkinlik döneminde partneri dış dünyadan izole etmeye hizmet ettiğini de bildirmektedir.

Zorlayıcı Kontrolün Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Zorlayıcı kontrolün ruh sağlığı üzerindeki etkileri konusunda az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda karşılaşılan bir zorluk zorlayıcı kontrolün etkilerini, eşlik eden fiziksel ve cinsel şiddetten ayrı değerlendirmenin mümkün olmamasıdır. Zorlayıcı kontrolün ruh sağlığı etkilerine özel olarak odaklanan araştırmalar zorlayıcı kontrole maruz kalmanın travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon belirtileriyle ilişkilerini ortaya koymuştur (Lohman vd. 2024). Buna ek olarak, üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada Conroy ve Crownley (2022), fiziksel ve cinsel şiddet içerse de içermese de zorlayıcı kontrolün uygulandığı ilişkilerde katılımcıların partnerden daha fazla korku duyduğunu, Prospero ise (2009) zorlayıcı kontrolün özellikle genç kadınların ruh sağlığı belirtileri üzerinde daha olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Flört ilişkilerinde dijital zorlayıcı kontrole maruz kalmanın ruh sağlığı, fiziksel ve cinsel iyi oluşla ilişkisi de az sayıda çalışmada incelenmiştir. Timmons Fritz ve diğerleri (2018), çevrimiçi zorlayıcı kontrolün içselleştirme ve dışsallaştırma belirtilerinin artışıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Belçika'da 16-22 yaş arasındaki gençlerle yapılan bir başka çalışma ise partnerin e-mailerini ve mesajlarını izinsiz okumak, sürekli aramak ya da mesaj atmak gibi dijital kontrol davranışlarına maruz kalmanın özellikle genç erkekler arasında sık ve kontrolsüz alkol kullanımıyla, kadınlar arasında ise korunmasız cinsellik deneyimiyle ilişkili olduğunu raporlamıştır (Ouytsel vd. 2016).

Zorlayıcı kontrolün beliren yetişkinlikte ruh sağlığı için ayrı riskler

oluşturmasına neden olan durumlar da söz konusudur. Bunlardan ilki, zorlayıcı kontrolün özellikle genç kadınların bireysellikleri ve özerk benliklerinde yarattığı erozyondur. Gençlerin zorlayıcı kontrole dair öznel deneyimlerine bakıldığında DeSousa ve diğerleri (2023), kapana kısılmış gibi hissetme, kendinden şüphe duyma, özgürlüğünü kaybetmiş gibi hissetme, düşük benlik değeri gibi duygular raporlamıştır. Benzer şekilde Towns ve Scott (2013,) müdahaleci ve baskıcı partner davranışları karşısında genç kadınların partnerin isteklerine uyum gösterme, partneri memnun etme ve kendini ona göre değiştirme çabası içine girdiğini; bu çabanın ise kadınların kendilerini tanıma imkanlarını kısıtladığını ve zaman içinde bunun benliklerinde, kimliklerinde, yaşam doyumlarında bir aşınma yarattığını göstermektedir.

Zorlayıcı kontrolün beliren yetişkinlerin ruh sağlığı için risk oluşturmasının bir diğer nedeni destek aramanın yaygın olmamasıdır. Zorlayıcı kontrole uğrayan gençler, özellikle de genç kadınlar, zaman zaman kontrolü normal gördüklerinden, zaman zaman ise destek aramayı engelleyen sosyo-kültürel normlar nedeniyle bu deneyimle yalnız kalabilmektedir. Örneğin Taylor, Murphy-Graham ve Lauro (2019) araştırmalarında gençlerin kontrolcü davranışları çoğunlukla çok ciddi bir sorun olarak görmediğini, bu nedenle de yardım aramaya yönelmediğini göstermektedir. Bir diğer araştırmada ise Rahmatizadeh (2024), İranlı göçmen genç kadınların yargılanma ve ailenin itibarını zedeleme endişesiyle kendi arkadaş çevrelerinden destek almadığını, kontrol ve şiddetle ilgili bir arkadaşlarına ya da bir aile üyelerine danıştıklarında ise suçlayıcı ya da şiddeti normalleştiren tepkilerle karşılaştıklarını bildirmektedir. Benzer şekilde Mayeda, Cho ve Vijaykumar (2019), Yeni Zelanda'da yaşayan Asyalı göçmen genç kadınların zorlayıcı kontrole uğradığını ancak ataerkil namus normları, ailenin namusunu ve itibarını koruma sorumluluğu, topluluk içinde birbirini denetleme ve dedikodu ile itibarsızlaştırma pratikleri gibi etkiler nedeniyle destek aramaktan çekindiklerini göstermiştir.

Türkiye’de Flört İlişkileri Ve Zorlayıcı Kontrol

Türkiye’de flört şiddeti konusunda yapılan araştırmalar son yıllarda sevindirici biçimde artmış olsa da zorlayıcı kontrole odaklanan çalışma çok az sayıdadır. Bunun nedenleri arasında daha önce değinildiği gibi zorlayıcı kontrolün psikolojik şiddet olarak değerlendirilmesi ve ayrı bir dinamik olarak araştırılmaması, Türkiye’deki geleneksel ve ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkileri nedeniyle zorlayıcı kontrolün bir anlamda “görünmez” ve “olağan” olması, kadına yönelik şiddetle mücadelenin haklı sebeplerle fiziksel ve cinsel şiddete öncelik vererek bu ekseninde ilerlemesi olabilir. Az sayıda da olsa mevcut araştırmalar beliren yetişkinlerin flört ilişkilerinde kontrol dinamiklerinin bir sorun olarak ön plana çıktığına işaret etmektedir. Örneğin Üstünel (2022), Türkiye’de 18-25 yaş arası üniversite öğrencilerinin flört şiddetini tanımlarken en çok üzerinde durduğu konunun kontrol olduğunu göstermiştir. Bu araştırmada katılımcılar partnerlerin birbirinin sosyal yaşamını kısıtlaması, karşı cinsle olan etkileşimlerini sınırlaması, sosyal ilişkilerini gözetim altında tutması, sosyal medyayı nasıl kullandığını sürekli kontrol etmesi gibi örnekleri paylaşmıştır. Bu kontrolcü davranışların Türkiye’de yakın partnerler arasında sıklıkla görülebildiği ve önceki bölümlerde raporlanan yaygınlık oranlarından daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Kısa ve Zeyneloğlu (2019), araştırmalarında çoğunluğu kadınlardan oluşan üniversite öğrencilerinin %74,6-%87,6’sının partnerin kendini ifade etmesini kısıtlama ve karar alma süreçlerindeki özgürlüğünü sınırlama davranışlarına maruz kaldığını ve bu davranışları uyguladığını bildirmiştir. Aynı çalışma katılımcıların %4,3’ünün doğum kontrolü kullanmamak yönünde partnerin baskı ve zorlamasına maruz kaldığını göstermiştir.

Türkiye’deki en kapsamlı kadına yönelik şiddet araştırmalarından biri olan ve 2014 yılında yürütülen Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması bu derlemenin kapsamından farklı olarak en az bir kere evlenmiş kadınların deneyimlerini araştırırsa da önemli bulgular sunmaktadır. Araştırma

kadınların kontrolcü davranışlara maruz kalma durumunu incelemiş, 35 yaş altındaki kadınların sosyal medya kullanımı, kıyafet seçimi ve erkeklerle iletişim konularında daha ileri yaştaki kadınlara oranla daha fazla kontrol ile karşılaştığını göstermiştir (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin 2015). Bu araştırmada yaşları 15-59 arasında değişen ve çoğunluğu en az bir kere evlenmiş 6458 kadından toplanan veri Alkan ve diğerleri (2023) tarafından analiz edilmiş, araştırmacılar tüm örneklemin %33,4'ünün yalnızca kontrolcü davranışlara, %19,7'sinin kontrolcü davranışlarla birlikte duygusal şiddete, %8,5'inin kontrolcü davranışlarla birlikte ekonomik şiddete, %16,9'unun ise hem kontrolcü davranışlara hem de duygusal ve ekonomik şiddete maruz kaldığını göstermiştir. Bu analiz sonucunda Alkan ve diğerleri (2023) kontrolcü davranışlara maruz kalma deneyiminin 10 kadından yaklaşık sekizi tarafından raporlandığını, bu deneyimlerin yaşla birlikte azaldığını, evli olmayan kadınlarda ise arttığını bildirmiştir. Aynı veriyi kontrolcü davranışlara odaklanarak analiz eden Başkan ve Alkan (2023), 15-24 yaş arasındaki kadınların bu davranışlara maruz kalma riski en yüksek olan grup olduğunu raporlamıştır. Bu bulgular görece genç ve flört ilişkileri olan kadınların zorlayıcı kontrol konusunda daha yüksek risk altında olduğuna dikkat çekmektedir.

Kontrol davranışları bir yandan flört şiddetinin bir unsuru gibi değerlendirilirken diğer yandan bu davranışların şiddet olarak görülmediğine işaret eden ve Türkiye'de yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Kısa ve Zeyneloğlu'nun araştırmasında (2019) çoğunluğu kadınlardan oluşan üniversite öğrencilerinin %63'ünün partnerin sosyal yaşamını kısıtlamayı ve %72,6'sının kontrolcü davranışları şiddet olarak değerlendirmemesi dikkat çekmektedir. Aynı araştırma, şaşırtıcı bir biçimde katılımcıların %41,3'ünün partnerin doğum kontrol yöntemi kullanmamak için baskı yapmasını ve zorlamasını şiddet olarak görmediğini bildirmektedir. Bu bulguların bir nedeni Türkiye'de erkekliğe kadınların sosyal yaşamını, itibarını, cinselliğini

denetleme ve kontrol etme sorumluluğunu atfeden ve bu otoriteyi sağlayan geleneksel namus kuralları (Uskul ve Cross 2019) ve bunların kabulü olabilir. Bununla paralel olarak, Türkiye’de anlatılarında geleneksel veya dini söylemlere daha fazla yer veren bir grup genç partnerin kıyafetini değiştirmesini istemenin veya yeni tanıştığı erkeklerle arkadaş olarak tek başına vakit geçirmesini sınırlamasının “ölçülü” olduğu sürece ve “kaba” bir şekilde ifade edilmediği sürece kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir (Üstünel 2022).

Flört ilişkilerinde kontrolcü davranışların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve namus kültürü bağlamında inşa edilen erkeklik rolüyle ilişkisi de önemli görünmektedir. Türkiye’de geleneksel erkeklik hiyerarşik üstünlük, baskınlık ve otorite ile ilişkilendirilmekte, yakın ilişkilerde ise partneri kontrol ve kıskanma ile kendini gösterebilmektedir (Sakallı ve Türkoğlu 2019; Tekkas-Kerman ve Betrus 2019). Bu bağlamda erkekliğin kırılğan bir nitelik taşıdığı tartışılmış, otoriter üstünlüğün tehdit altında olduğu durumlarda şiddetin bu tehdidi bertaraf eden performatif bir eylem olarak görülebileceğinin altı çizilmiştir (Sakallı ve Türkoğlu 2019). Benzer şekilde Özkazanç ve Yetiş (2016), toplumsal değişimler sayesinde kadınların artan bağımsızlaşma alanlarının geleneksel erkeklik için bir tehdit gibi algılandığına, şiddetin bazı erkekler tarafından bu tehdide karşı önemsiz ve “haklı” bir tepki olarak görülebildiğine vurgu yapmıştır. Kırılğan erkeklik kavramı, Stark’ın analizine (2007) benzer şekilde, özgürlüklerin artmasıyla birlikte partneri kontrol çabasının da artacağına işaret etmektedir.

Flört ilişkilerinde özellikle kadının ayrılma isteğinin, kontrol ve otorite ile inşa edilen kırılğan erkekliği tehdit eden bir unsur olduğu düşünülebilir. Üstünel (2022) muhafazakâr aileleri olan genç kadınların partnerlerinin geleneksel kuralları kullanarak aileye söyleme tehdidiyle cinsellik talep etmek, ayrılmayı önlemek gibi yollara başvurduğunu göstermektedir. Kırılğan erkeklik için bir diğer tehdit ise aldatma riski gibi görünmektedir.

Örneğin Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin (2015) Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın sonuçlarına göre 15-24 yaş arasındaki genç kadınların %47’sinin aldatmayı kadına şiddet uygulanması için haklı bir gerekçe olarak gördüğünü bildirmektedir. Benzer şekilde Üstünel (2022) üniversite öğrencisi gençlerin karşı cinsle iletişimi ve özellikle de çevrimiçi alanları farklı kişilerle flört etme imkânı yaratan kolay erişilebilir bir alan olarak gördüğünü, bu nedenle de bunları “riskli” bulduğunu göstermiştir. Bu çalışmada gençler partnerin sosyal medya kullanımını kısıtlama gibi dijital kontrol davranışlarının aldatma riskini ortadan kaldırmak için bir gereklilik olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgular flört ilişkilerinde kontrolün geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edilmesine ve korunmasına hizmet ettiğini göstermektedir.

Önleyici Ve Klinik Uygulamalar İçin Öneriler

Zorlayıcı kontrolün beliren yetişkinlerin ruh sağlığı için risk oluşturduğu, benlik gelişimini sekteye uğratabildiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yakın ilişkiler içindeki bir tezahürü olabildiği dikkate alındığında, bu konuda önleyici çalışmaların yapılması ve destekleyici klinik yaklaşımların benimsenmesi çok önemli görünmektedir. Türkiye’deki mevcut durumda sistematik önleyici çalışmalar yapılmıyor olsa da flört şiddeti ve cinsel şiddet konularında seminer, atölye, grup çalışmaları gibi uygulamaların çeşitli sivil toplum kuruluşları, üniversite birimleri ve kadın örgütleri tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu uygulamaların zorlayıcı kontrol ve flört ilişkilerindeki güç eşitsizliklerini de içerecek şekilde genişletilmesi sonraki adımlarda önemli olacaktır. Kelly ve Westmarland (2016) da davranış odaklı şiddet tanımlamalarından uzaklaşıp günlük hayatın içine işleyerek görünmez hale gelen zorlayıcı kontrol dinamiklerinin daha fazla tartışılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Önleyici uygulamaların yanı sıra, klinik

çalışmalar çoğunlukla zorlayıcı kontrol deneyimlendikten sonra bireysel psikoterapi ve danışmanlık bağlamında bu deneyimlerin neden olduğu ruh sağlığı sorunlarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bu derlemenin bulguları hem beliren yetişkinlerin bireysel düzeyde desteklenmesine hem de eşitliğin toplumsal düzeyde tesis edilmesine katkı sunacak çok boyutlu klinik ve önleyici uygulamalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu uygulamalar için güçlendirme perspektifinin uygun bir arka plan sağlayacağı düşünülmektedir. Güçlendirme, şiddete uğrayan kadın ve gençlerin sosyal destek ve dayanışma ilişkileri kurarak, toplumsal eşitsizliklere karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirerek, baskı ve şiddetle baş etme yöntemleri bularak etkin bir öznelikle geliştirme sürecidir (Yalçınöz-Uçan ve Üstünel 2024). Bu bağlamda, gençlerle yürütülecek klinik ve önleyici çalışmalarda partner dışında destekleyici ilişkilerin ve ortamların (örn., iş ortamı, arkadaşlık ilişkileri vb.) keşfedilmesi ve desteklenmesi önemli bir adım olacaktır. Stark da (2012) zorlayıcı kontrol karşısında güçlenme için yalnızlaştırmanın etkilerini azaltacak sosyal destek kaynaklarının yeniden inşa edilmesinin önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Buna paralel şekilde, Rahmatizadeh (2024) Kanada’da yaşayan İranlı göçmen genç kadınların zorlayıcı kontrol ve şiddet içeren ilişkilerini sonlandırmasını sağlayan en önemli unsurlardan birinin duygusal ve ekonomik destek kaynakları oluşturması olduğunu göstermiştir.

Güçlendirme yaklaşımı doğrultusunda yapılacak klinik ve önleyici çalışmalarda Stark’ın da (2012) önerdiği gibi gençlerin bağımsız karar alıcı olma kapasitesinin desteklenmesi çok önemli bir rol oynamaktadır. Stark (2007) zorlayıcı kontrolün neden olduğu kapana kısılma, engellenme ve kimlikteki erozyonla mücadele etmek için kadınların “güvenlik alanları” (*safety zones*) yarattığına dikkat çekmiştir. Stark (2007, 209) bu alanları kadınların “yaşadıkları üzerine düşünebilecekleri, çıkış yollarını değerlendirebilecekleri, öznelliklerini koruyabilecekleri ya da hatırlayabilecekleri özerklik alanları” olarak tanımlamıştır. Bu güvenlik ve özerklik alanları partnerin kontrolüne

bir direnç alanı oluşturur. Bunlar, kadının destekleyici ilişkiler kurabildiği veya destek kaynakları arayabildiği iş, okul, spor salonu gibi fiziksel mekanlar olabileceği gibi kontrolün artmasıyla birlikte daha soyut, gizli ve hatta içsel bir deneyim alanına dönüşebilir.

Zorlayıcı kontrol karşısında genç kadınların verdikleri tepkiler arasında kendi özerkliklerini korumaya dair direniş biçimlerinin olduğu da görülmektedir. Örneğin Rahmatizadeh (2024) partnerin kontrolünün artmasıyla kadınların partnerin koyduğu kurallara uymamak ve karşı gelmek, telefonunu açmamak ya da mesajlarına yanıt vermemek, ayrılmayı denemek gibi direniş biçimlerine yöneldiğini göstermektedir. Benzer şekilde Taylor, Murphy-Graham ve Lauro (2019), daha az görülse de genç kadınların kontrolcü davranışlar karşısında kıyafet tercihleri veya doğum kontrol yöntemleri gibi konularda kendi pozisyonlarını korumaya ve sınırlarını çizmeye çaba gösterdiklerini gözlemlemiştir. Buna göre zorlayıcı kontrolün özerklik alanı ve tahakküm uğraşı arasında durağan olmayan bir döngüde ilerlediği, bu döngünün kırılmasının ise sosyal ve psikolojik güçlenme ile mümkün olabildiği görülmektedir.

Flört ilişkilerinde özerkliği koruma, beliren yetişkinlerin de zorlayıcı kontrol ve şiddetin önlenmesi için önerdiği çözümler arasındadır. Türkiye’de üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma öğrencilerin şiddetin önlenmesi için ne gibi çözüm önerileri olduğunu araştırmıştır (Üstünel 2021). Çalışmada gençlerin önerdiği başlıca çözümler arasında partnerlerin birbirlerini özerk yaşamları ve duygu dünyaları olan bireyler olarak kabul etmesi, özerkliği bir ilişki normu olarak benimsemesi, partnerden bağımsız benlik değerini hissedebileceği alanların olması bulunmaktadır. Bu araştırmadaki beliren yetişkinler, Stark’ın (2007) “güvenlik alanları” olarak tanımladığı özerk özneliğin flört ve yakın ilişkilerin bütününde olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu tür bir değişimin mümkün olabilmesi için klinik ve önleyici çalışmalarda yakın ilişkilerdeki sınırlar, güç dengesizliği, bireysellik-bir

aradalık dengesi, kontrol, aşırı sahiplenici davranışlar gibi konuların ele alınması ve farkındalık artırıcı, ilişkisel becerileri destekleyen çalışmaların yapılması faydalı olacaktır. Buna ek olarak, araştırma bulgularının işaret ettiği üzere dijital kontrol konusuna eğilmek de önemli görünmektedir. Cuomo ve Dolci (2021) teknolojik ve dijital araçların zorlayıcı kontrolün uygulanmasında fiziksel sınırları ortadan kaldıran bir etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda önleme ve farkındalık artırma çalışmalarının dijital sınırlar ve iletişim, flört ilişkilerinde dijital güvenlik, dijital kontrol gibi konuları da kapsamayı gerekmektedir.

Zorlayıcı kontrole ilişkin klinik ve önleyici çalışmaların eşitlik ve toplumsal cinsiyet perspektifini koruması önemli görünmektedir. Gençlere yönelik yapılan çalışmalarda Towns ve Scott'un (2013) önerileri doğrultusunda toplumsal cinsiyete dayalı kontrol örüntüleri ve bunların daha sonraki fiziksel şiddet için bir risk oluşturduğuyla ilgili farkındalığın artırılması, kontrolü ve ataerkil tahakkümü normalleştiren toplumsal ve kültürel normların sorgulanması etkili bir çalışma olacaktır. Bunların yanı sıra zorlayıcı kontrolün beliren yetişkinlerin ilişkilerinde önlenebilmesi uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesis edilmesiyle mümkün olabilir. Stark'ın (2007) öne sürdüğü ve Whitaker'ın (2015) gösterdiği gibi bir toplulukta kadınların kamusal hayattaki yeri, insan hakları, ekonomik ve sosyal bağımsızlığı yakın ve flört ilişkileri içinde kadınlara yönelen zorlayıcı kontrol riskine etki etmektedir. Benzer şekilde, Başkan ve Alkan (2023) Türkiye'de kadınların lise ya da üniversite mezunu olmasının ve hane gelirine daha fazla katkıda bulunmasının kontrolcü davranışlara maruz kalma riskini azalttığını göstermiştir. Bu bakımdan toplumsal düzeydeki cinsiyet eşitliği göstergelerinin takibi ve gelişimi büyük önem arz etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi, kırılğan erkeklığe bir tehdit oluşturabileceği için geleneksel erkeklığın dönüşümünün de önleyici çalışmalar ve şiddetle mücadelede çok önemli bir yeri olduğu unutulmamalıdır.

Özkazanç ve Yetiş (2016) kadına yönelik şiddet alanında yapılan çalışmalarda erkekliğin çok az incelendiğine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde, Sayılan ve diğerleri (2024) Türkiye’de şiddetin önlenmesi için erkekleri toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına dahil eden, geleneksel erkekliği eleştirel bir biçimde ele alarak şiddetsiz erkekliği inşa etmeyi hedefleyen uygulamaların gerekliliğini vurgulamıştır. Eşitsizliklere yönelik eleştirel bir farkındalık geliştirebilmek güçlendirmenin temel unsurlarından biridir (Yalçınöz-Uçan ve Üstünel 2024). Bu uygulamalar bazı erkeklerin şiddet veya eşitlik gibi konuları konuşmak istememesi, geleneksel normları benimsemesi, erkeklik üzerine hiç düşünmemiş olması gibi zorluklar nedeniyle sekteye uğrayabilse de (Sayılan vd., 2024) uzun vadede erkeklik, kontrol ve şiddet arasındaki ilişkileri tartışmaya açarak şiddetsiz erkekliğin tanımlanmasına ve yaygınlaşmasına katkı sağlayabilir.

Sonraki Araştırmalar İçin Öneriler

Bu derleme için yapılan alan yazın taraması zorlayıcı kontrol konusunda ihtiyaç duyulan araştırmalara işaret etmektedir. İlk olarak, zorlayıcı kontrolün yakın partner şiddetinden ayrı bir dinamik olarak ölçülmesi ve bunu mümkün kılacak geçerli ve güvenilir araçların geliştirilmesi önemli görünmektedir. Hamberger, Larsen ve Lehrner (2017) zorlayıcı kontrolün hem sistematik bir şekilde ölçülmediğine hem de var olan ölçeklerin az sayıda spesifik davranışa odaklandığına dikkat çekmiştir. Araştırmacılar, zorlayıcı kontrolü ölçen geçerli ve güvenilir bir aracın geliştirilmesi önündeki en önemli engellerden birinin zorlayıcı kontrolün her ilişkide kendine özgü özellikler göstermesi olduğunu belirtmektedir. Zorlayıcı kontrol bir ilişkiel örüntü olarak düşünüldüğünde tekil davranışlara odaklanmanın ne ölçüde sağlıklı bir ölçüm olacağı sorusu da gündeme gelmektedir. Bu nedenle nitel araştırmaların daha fazla yapılması ve ölçüm araçlarının tehditle ilgili birkaç soru yerine daha kapsayıcı örnekleri

içermesi, yapılandırılmış görüşmelerle veri toplanarak kodlanması gibi yöntemlerin sonraki çalışmalarda kullanılması önerilmektedir.

İkinci olarak, araştırmaların çoğunda zorlayıcı kontrolün bireyselleştirilmiş bir davranışlar bütünü şeklinde kavramsallaştırıldığı, bağlamsal etkilerin pek dikkate alınmadığı dikkat çekmektedir. Flört ilişkilerinde neyin kontrol olduğu, neyin “olağan ve normal” olduğuna dair tutumlar kültürel değerler, dini inanç, toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf gibi pek çok bağlamsal unsurdan etkilenmektedir. Bu derlemeye dahil edilen araştırmaların çoğunun üniversite öğrencisi gençlerle yapılmış olması bu bakımdan bir sınırlılıktır. Sonraki çalışmaların farklı ülkelerden, kültürlerden, cinsiyetlerden ve cinsel kimliklerden gençlerin deneyimlerini incelemesi, karşılaştırmalı bir anlayış geliştirmesi önemli görünmektedir. Bu bakımdan, toplumsal cinsiyet ile ırk, sosyal sınıf, din gibi farklı sosyal ayrımcılık ve imtiyaz boyutlarının etkileşimini inceleyen kesişimsellik yaklaşımı sonraki çalışmalar için uygun bir arka plan oluşturabilir.

Üçüncü olarak, zorlayıcı kontrolün gençler tarafından nasıl deneyimlendiğine ve ruh sağlığı etkilerine dair çok az sayıda araştırma bulunmaktadır. Sonraki çalışmaların travma sonrası stres, depresyon gibi belirtilerin taranmasının yanı sıra zorlayıcı kontrolün kimlik inşası, benlik değeri, dünyayla ve ilişkilerle ilgili gerçeklik algısı gibi alanlardaki etkilerinin bütüncül bir yaklaşımla ortaya koyulması önerilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, gençlerin zorlayıcı kontrol ile nasıl baş ettiği, bu tür ilişkilerden nasıl çıktığı, ilişkinin içinde ve dışında verdikleri güvenlik ve özerklik uğraşları derinlemesine anlaşılması gereken diğer konular arasındadır. Sonraki çalışmalarda zorlayıcı kontrolün farklı biçimlerinin anlaşılması da önemli olacaktır. Örneğin ekonomik şiddetin bir parçası olarak görülen ekonomik kontrolün gençlerin flört ilişkilerinde ne ölçüde ve nasıl yaşandığı, dijital kontrolün nasıl ortaya çıktığı, özel görsel materyallerin kontrol amacıyla kötüye kullanımının ne yaygınlıkta gözlemlendiği gibi konular sonraki

çalışmalarda incelenebilir. Zorlayıcı kontrolün flört ilişkileri bağlamındaki farklı tezahürlerinin derinlemesine anlaşılması sonraki çalışmalarda etkili uygulamalar geliştirilmesi için yol gösterici olacaktır.

Sonuç

Bu derleme, flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrol dinamiğini incelemiş, son yirmi yıl içinde yapılan araştırmalara dayanarak kadına yönelik şiddetle mücadelede önleyici ve klinik uygulama önerileri sunmuştur. Flört ilişkilerinde zorlayıcı kontrolün sosyal yaşamın kısıtlanması, karşı cinsle etkileşimin sınırlanması, giyim-kuşam ve gidilen yerlerin kontrol edilmesi, dijital araçların gözetim amacıyla kullanılması, cinsellikle ilgili kararlarda baskı uygulanması ve aileye söyleme tehdidi ile ortaya çıktığı görülmektedir. Bu anlamda, zorlayıcı kontrolün temel unsurları olan tehdit, yalnızlaştırma ve kontrol flört ilişkilerinde de gözlemlenmekte, ancak beliren yetişkinlerin günlük yaşamlarına ve flört ilişkisinin yapısına göre değişim göstermektedir. Aynı zamanda araştırmalar zorlayıcı kontrolün özellikle dijital alanda yaygın olduğunu, fiziksel ve cinsel şiddet riskini arttırabilen ve gençlerin gelişim süreçlerini, ruh sağlıklarını ve yaşamlarındaki iyi oluş hallerini sekteye uğratabilen çok boyutlu bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Heteroseksüel ilişkilerde genç kadınların zorlayıcı kontrole daha fazla maruz kaldığı, kontrolcü davranışların toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve namusa dayalı kültürel normlar nedeniyle normalleştirildiği ve meşru görülebildiği dikkat çekmektedir. Özellikle genç kadınların özerkliğine ve öznelliğine yönelik bu ihlalin önlenmesi amacıyla üniversitelerin, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ve kadın örgütlerinin önleyici çalışmalar yapması büyük önem taşımaktadır. Bu derlemenin kadına yönelik şiddetle mücadelede uzmanlar, araştırmacılar ve ruh sağlığı çalışanlarının uygulamalarına ışık tutması umut edilmektedir.

Kaynakça

- Alkan, Ömer, Bayhan Yağiz Can ve Abar Hayri. “Controlling Behaviors and Lifetime Economic, Emotional, Physical, and Sexual Violence in Türkiye” *Journal of Public Health*, (2023). <https://doi.org/10.1007/s10389-023-01999-x>
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?” *Child Development Perspectives* 1, no. 2 (2007): 68-73.
- Basting, Evan J., Munshi Ishita, Harangozo Jessica, Dongarra Marissa S. ve Goncy, Elizabeth A. “When Does Technology Use Within Dating Relationships Cross the Line? A Thematic Analysis of Semistructured Interviews with Young Adults” *Psychology of Violence* 13, no. 6 (2023): 488-496.
- Başkan, Barış ve Alkan Ömer. “Determinants of Intimate Partner Controlling Behavior Targeting Women in Türkiye.” *Frontiers in Psychology* 14, no. 1174143 (2023): 1-14.
- Brown, Cynthia, Sancı Lena ve Hegarty Kelsey. “Technology-Facilitated Abuse in Relationships: Victimisation Patterns and Impact in Young People.” *Computers in Human Behavior* 124, no. (November 2021): 106897-106908.
- Catalozzi, Marina, Simon Peter J., Davidson Leslie L., Breitbart Vicki ve Rickert Vaughn I. “Understanding Control in Adolescent and Young Adult Relationships.” *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 165, no. 4 (2011): 313-319.
- Conroy, Nicole E. ve Crowley Claire G. “Extending Johnson’s Typology: Additional Manifestations of Dating Violence and Coercive Control.” *Journal of Interpersonal Violence* 37, no. 15-16 (2022): NP13315-NP13341.

- Couture-Carron, Amanda. "One Size Doesn't Fit All: Dating Abuse Against Women from the Perspective of South Asian Muslim Youth in Canada." *Journal of Interpersonal Violence* 32, no. 23 (2017): 3626-3647.
- Cuomo, Dana ve Dolci Natalie. "New Tools, Old Abuse: Technology-Enabled Coercive Control." *Geoforum* 126, no. (November 2021): 224-232.
- Dardis, Christina M. ve Richards Elizabeth C. "Nonconsensual Distribution of Sexually Explicit Images Within a Context of Coercive Control: Frequency, Characteristics, and Associations with Other Forms of Victimization." *Violence Against Women* 28, no. 15-16 (2022): 3933-3954.
- DeSousa, Deziray De, Paradis Alison, Fernet Mylene, Couture Stephanie ve Fortin Andreeanne. "I Felt Imprisoned: A Qualitative Exploration of Controlling Behaviors in Adolescent and Emerging Adult Dating Relationships." *Journal of Adolescence* 95, no. 5 (2023): 907-921.
- Dutton, Mary Ann ve Goodman Lisa A. "Coercion in Intimate Partner Violence: Toward a New Conceptualization." *Sex Roles* 52, no. 11-12 (2005): 743-756.
- Dünya Sağlık Örgütü. Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018: Global, Regional, and National Prevalence Estimates for Intimate Partner Violence Against Women and Global and Regional Prevalence Estimates for Non-Partner Sexual Violence Against Women. Rapor, 2021. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341337/9789240022256eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Son erişim tarihi 01.09.2024)
- Dünya Sağlık Örgütü, Web sitesi, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (Son erişim tarihi 01.09.2024)
- Esquivel-Santovena, Esteban Eugenio, Hernandez Rogelio Rodriguez, Viveros Nemesio Castillo, Orozco Francisco Lopez ve van Barneveld Hans Oudhof. "Physical Intimate Partner Violence and Controlling Behavior in

- Mexican University Students and Their Attitudes Toward Social Limits.” *Journal of Interpersonal Violence* 35, no. 1-2 (2020): 403-425.
- Hamberger, L Kevin, Larsen Sadie E. ve Lehrner Amy. “Coercive Control in Intimate Partner Violence.” *Aggression and Violent Behavior* 37, no. (November 2017): 1-11.
- Holliday, Charvonne N., Miller Elizabeth, Decker Michele R., Burke Jessica G., Documet, Patricia I., Borrero Sonya B., Silverman Jay G., Tancredi Daniel J., Ricci Edmund ve McCauley Heather L. “Racial Differences in Pregnancy Intention, Reproductive Coercion, and Partner Violence Among Family Planning Clients: A Qualitative Exploration.” *Women’s Health Issues* 28, no. 3 (2018): 205-211.
- Johnson, Michael P. “Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence Against Women.” *Journal of Marriage and the Family* 57, no. 2 (1995): 283-294.
- Johnson, Michael P. “Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence.” *Violence Against Women* 12, no. 11 (2006): 1003-1018.
- Johnson, Michael P. “Gender and Types of Intimate Partner Violence: A Response to an Anti-Feminist Literature Review.” *Aggression and Violent Behavior* 16, no. 4 (2011): 289-296.
- Kelly, Liz ve Westmarland Nicole. “Naming and Defining ‘Domestic Violence’: Lessons from Research with Violent Men.” *Feminist Review* 112, no. 1 (2016): 113-127.
- Kennedy, Angie C., Bybee Deborah, McCauley Heather L. ve Prock Kristen A. “Young Women’s Intimate Partner Violence Victimization Patterns Across Multiple Relationships.” *Psychology of Women Quarterly* 42, no. 4 (2018): 430-444.

- Kennedy, Angie C., Bybee Deborah, Moylan Carrie A., McCauley Heather L. ve Prock Kristen A. "Predictors of Sexual Violence Across Young Women's Relationship Histories." *Journal of Interpersonal Violence* 36, no. 11-12 (2021): NP5944-NP5964.
- Kısa, Sezer ve Zeyneloğlu Simge. "Perceptions and Predictors of Dating Violence Among Nursing and Midwifery Students." *Journal of Advanced Nursing* 75, no. 10 (2019): 2099-2109.
- Lohmann, Susanne, Cowlislow Sean, Ney Luke, O'Donnell Meaghan ve Felmingham Kim. "The Trauma and Mental Health Impacts of Coercive Control: A Systematic Review and Meta-Analysis." *Trauma, Violence, & Abuse* 25, no. 1 (2024): 630-647.
- Mayeda, David Tokiharu, Cho Sunmin Rachel ve Vijaykumar Raagini. "Honor-Based Violence and Coercive Control Among Asian Youth in Auckland, New Zealand." *Asian Journal of Women's Studies* 25, no. 2 (2019): 159-179.
- Ouytsel, J. Van, Ponnet K., Walrave M. ve Temple J. R. "Adolescent Cyber Dating Abuse Victimization and Its Associations with Substance Use, and Sexual Behaviors." *Public Health* 135, no. (June 2016): 147-151.
- Özkazanç, Alev ve Yetiş Erman Örsan. "Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi." *Fe Dergi* 8, no. 2 (2016): 13-26.
- Prospero, Moises. "Sex-Symmetric Effects of Coercive Behaviors on Mental Health? Not Exactly." *Journal of Interpersonal Violence* 24, no. 1 (2009): 128-146.
- Rahmatizadeh, Masoumeh. "Navigating Dating Violence: An Intersectional Analysis of Agency Among Young Iranian Immigrant Women," *Affilia: Feminist Inquiry in Social Work*, (2024). <https://doi.org/10.1177/08861099241245947>.

- Sakallı, Nuray ve Türkoğlu Beril. “‘Erkek’ Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları.” *Türk Psikoloji Yazıları* 22, no. 44 (2019): 52-76.
- Sanchez-Hernandez, Maria Dolores, Herrera-Enriquez Maria Del Carmen ve Exposito-Jimenez Francisca. “Controlling Behaviors in Couple Relationships in The Digital Age: Acceptability of Gender Violence, Sexism and Myths About Romantic Love.” *Psychosocial Intervention* 29, no. 2 (2020): 67-81.
- Sayılan, Gülden, Akyüz Selin, Ok Oğuz Can, Sünbuloğlu Nurseli Yeşim ve Günay-Erkol Çimen. “Şiddetsiz Erkeklik: Erkekleri Cinsiyet Eşitliği Projelerine Dahil Etmek Mümkün mü?” Şiddetsiz Birey, Aile ve Toplum: Ruh Sağlığı Alanında Şiddetsizlik Odaklı Yaklaşım ve Uygulamalar ed. Alev Çavdar, Anıl Özge Üstünel ve Zeynep Maçkalı (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024), 196-221.
- Siddaway, Andy P., Wood Alex M. ve Hedges Larry V. “How To Do a Systematic Review: A Best Practice Guide for Conducting and Reporting Narrative Reviews, Meta-Analyses, and Meta-Syntheses.” *Annual Review of Psychology* 70, (2019): 747-770.
- Stark, Evan. *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life* (Oxford University Press, 2007).
- Stark, Evan. “Rethinking Coercive Control.” *Violence Against Women* 15, no. 12 (2009): 1509-1525.
- Stark, Evan. “Coercive Control,” *Violence Against Women: Current Theory and Practice in Domestic Abuse, Sexual Violence and Exploitation* ed. Nancy Lombard ve Lesley MacMillan (Jessica Kingsley Publishers, 2012), 17-35.
- Stark, Evan ve Hester Marianne. “Coercive Control: Update and Review.”

Violence Against Women 25, no. 1 (2019): 81-104.

Sutherland, Melissa A., Fantasia Heidi Collins ve Fontenot Holly. "Reproductive Coercion and Partner Violence Among College Women." *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing* 44, no. 2 (2015): 218-227.

Taylor, Alice Y., Murphy-Graham Erin ve Lauro Giovanna. "Conceptualizing Controlling Behaviors in Adolescent and Youth Intimate Partner Relationships." *Partner Abuse* 10, no. 2 (2019): 137-163.

Tekkas-Kerman, Kader ve Betrus Patricia. "What Makes a Man a 'Real Man'?": Perspectives Regarding Masculinities and Gender Roles Among Young Men in Turkey." *Asian Journal of Women's Studies* 25, no. 4 (2019): 491-514.

Timmons Fritz, Patti A., Clark-Crumpton Jessica, Daskaluk Samantha ve Leyco Wilson. "Electronic Partner Aggression Victimization: Its Frequency and Relation to Offline Partner Aggression and Psychological Functioning." *Partner Abuse* 9, no. 4 (2018): 421-438.

Towns, Alison J. ve Scott Hazel. "I Couldn't Even Dress the Way I Wanted: Young Women Talk of "Ownership" by Boyfriends: An Opportunity for the Prevention of Domestic Violence." *Feminism & Psychology* 23, no. 4 (2013): 536-555.

Uskul, Ayse K. ve Cross Susan E. "The Social and Cultural Psychology of Honour: What Have We Learned from Researching Honour in Turkey?" *European Review of Social Psychology* 30, no. 1 (2019): 39-73.

Üstünel, Anıl Özge. "Young People's Views on Dating Violence Prevention in An Urban Turkish Context: Developing Effective Practices." *Journal of Family Violence* 36, no. (2021): 773-785.

Üstünel, Anıl Özge. "Dating Violence in An Urban Turkish Context: Listening

to Young People from an Intersectional Perspective.” *Journal of Interpersonal Violence* 37, no. 13-14 (2022): NP11652-NP11682.

Whitaker, M. Pippin. “Centrality of Control-Seeking in Men’s Intimate Partner Violence Perpetration.” *Prevention Science* 14, no. (2013): 513-523.

Whitaker, M. Pippin. “Community Context and Men’s Control-Seeking in Intimate Relationships.” *Violence and Victims* 30, no. 5 (2015): 884-901.

Yalçınöz-Uçan, Büşra ve Üstünel Anıl Özge. “Yakın İlişkide Şiddetle Mücadelede Psikolojik Çalışma: Feminist Yaklaşımlar,” Şiddetsiz Birey, Aile ve Toplum: Ruh Sağlığı Alanında Şiddetsizlik Odaklı Yaklaşım ve Uygulamalar ed. Alev Çavdar, Anıl Özge Üstünel ve Zeynep Maçkalı (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024), 69-87.

Yüksel-Kaptanoğlu, İlknur ve Çavlin Alanur. Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlığı, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Rapor, 2015. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Arastirmalar%20-%20raporlar/Aile%20içi%20Şiddet%20Araştırmaları/2014_AiSA_Anarapor.pdf (Son erişim tarihi 16.11.2024)